

# LA MANIPULACIÓ DEL RELAT SOBRE L'ORIGINE DEL VALENCIÀ

**Leopoldo Peñarroja Torrejón**

*Real Acadèmia de Cultura Valenciana*

## **Nacionalisme supremaciste**

L'implantació progressiva de *l'Estat de les autonomies* des de l'any 1979 reactivà la narrativa històrica 'territorial' front a l'*hispanisme* preferent de dècades anteriors. Però el fenomen destaca en el País Vasc i en Catalunya, on rebroten les velles falsificacions que des de Sabino Arana i Prat de la Riba pugnaven per legitimar les aspiracions anexionistes d'abdos regions sobre l'històric regne de Navarra i l'històric regne de València. D'ahí que des dels 70-80 del s. XX, se difonga ràpidament entre nosatres una papilla ideològica pancatalana que, protegida pels governs valencians, acabarà colonisant les institucions, el sistema educatiu i els canals de debat i difusió de les idees, erigint-se en paradigma dominant.

No hi ha més que recordar *l'Informe sobre la llengua del País Valencià* (Facultat de Filologia de l'Universitat de València, redactat per M. Sanchis Guarner, 1978) i l'ensaig *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians* d'Antoni Ferrando Francés (1980). Lo u és un vademècum de 24 pàgines i quatre arguments, tòpics i desinformats en coses essencials, que creuen provar l'orige català del valencià. Lo atre, un ensaig que, assumint la "catalanitat valenciana" inventada pel duo Fuster – Guarner en els 60-62, intenta demostrar que, tradicionalment, els valencians denominàvem català al valencià; és més, que nos sentíem catalans de nació, com a mínim fins a 1412 o 1479, o siga als temps del Compromís de Casp o de l'integració de la Corona d'Aragó en la monarquia hispànica dels Reis Catòlics. Dos idees estrafalàries. Però, sobre tot, impacta per la denigració de *lo valencià* com a categoria històrica, a la que se priva del *dret a ser* i a dir-se *valenciana*; i per la reducció de la "Filologia" a auxiliar d'ideologies *poc santes*, incloent la *cancelació històrica* de València, tan de moda des dels 70-80.

## **Païssages de ficció**

Este comentari ve al fil de l'escrit titulat *¿El valenciano es catalán o es la evolución del latín vulgar del territorio?* (Marc Pons en *elnacional.cat* de 29-10-23), irrellevant si no fora perquè representa un model de manipulació del discurs segons estratègies tan velles com Goebbels: transposició, silenciament, desfiguració, autoculpabilitat, etc., a lo més maquillades. La distorsió se dona en diferents aspectes: a) la creació de païssages

històrics ficticis; b) les falsetats en sèrie; c) el silenci sobre les investigacions no confluents; i d) el bucle hiperbòlic (la falsa autoritat). Vejam-ho.

*“Balansiya / València, 9 de octubre de 1238. Hace 785 años. El rey catalanoaragonés Jaime I toma posesión de la ciudad andalusí de Balánsiya”*, resa l'introducció. Però convé anar corregint. Ni Balánsiya ni València. Lo primer no és la forma que els arabòfons residuals donaven al nom de la capital, sino la transcripció en alifats de la forma romànica “Valéncia”, que sonava “Valéntsia” o “Valénsia”, com hui, perquè l'escriptura àrap no té “o” ni “e”: “Balánsiya” era l'única representació possible. “València” en è oberta no era la pronunciació valenciana nativa, sino la dels catalans de Barcelona. I difícilment podia descavalcar allí un “rei catalanoaragonés” inexistent. Existia Jaume I “*Dei gratia rex Aragonum et regni Maioricarum, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispeulani*” fins a l'octubre de 1238, en que s'intitula “*rex Aragonum, Maioricarum, Valencie, comes Barchinone et Urgelli ...*”, o siga, ‘rei d'Aragó, de Mallorca, de Valéncia, comte de Barcelona i Urgell ...’. *Catalanoaragonés*, aplicat a un rei o a una confederació és un concepte antihistòric. Tampoc “ciudad andalusí”, sino ciutat “d'Al-Àndalus” (madína bi l-Andalus) per a l'administració musulmana de les taifes, ciutat d'Espanya (civitas Hispaniae) per als regnes cristians, per als cristians del territori i, probablement, per a part dels conversos.

En definitiva, una ciutat d'arrel llatino-visigòtica, com ho eren les de l'orient peninsular, de la Bètica, de la Carpetània o de la Lusitània, on es fals que només hi haguera moros i llengua àrap. Hi havia cristians i hi havia romanç i us transversal del romanç per moros, cristians i muladins. De tot açò i de la manipulació de l'adjectiu de nisba *andalusí*, que vol dir, simplement, ‘propi o natural d'Al-Àndalus’, per certs arabistes i migevalistes actuals es trobarà informació en *Mozárabe y lenguas de España* (73 y ss.), al que remet.

### **Himalaya de mentires**

Però l'autor no para ahí, i té a be oferir-nos una col·lecció de *digam* “teories” rotulades com a “investigación académica aceptada por la comunidad científica internacional”, “por la comunidad historiográfica internacional” o per altres comunitats immaterials que, al seu parer, anulen *per se* tota altra teoria, per científica que siga, que gosa distanciar-se d'esta minuta doctrinal. Més encara, tota idea dissonant de les enrònies de Sanchis Guarnier (que parlava de ‘catalanitat valenciana’ en temps romans i prehistòrics), de Bramon (que es refereix al “mossàrab dels països catalans”), de Guinot (que dona o lleva carta de fundador del Regne en la seua factoria nacional), jo de Bofarull! “solo está en la mente de algunos fanáticos”. En fi, el Ministeri de la Veritat de Pons, que és el dels seus inspiradors, se creu facultat per a impondre-nos estos principis inamovibles d'interpretació de l'història:

- a) Únicament els nous pobladors que se definien com a catalans i parlaven català en el s. XIII crearen la primera societat valenciana (*principi de selecció racial*).

- b) A l'hora de la conquesta de València, la consciència d'identitat catalana estava consolidada (*principi de precedència*).
- c) El 65 % dels 200.000 cristians que vivien en el regne valencià migeval eren d'arrel catalana, i per tant catalanoparlants (principi fundacional o "*principi de Guinot*").
- d) Els cristians valencians d'arrel hispanovisigoda (mossàraps), que, segons Pons, ja sols parlaven àrap, emigraren en 1102 junt a la guarnició castellana del rei Alfons VI. Els que pogueren quedar serien aniquilats pels invasors almoràvits i almohades durant el s. XII (*principi d'extinció ètnica*).
- e) L'única llengua parlada pels moros valencians en 1238 (com també pels seus descendents moriscs, expulsats en 1609) era l'àrap, ja que el romànic del territori va desaparèixer en el trànsit al segle XI (*principi d'extinció llingüística*).

### **Pero ¿qué hi ha de l'història real?**

Este llistat no té base científica verificable. Ara be, com explicar en detall la seua falsetat sobrepassa est espai, i, ademés, he dedicat quatre llibres (*El mozárabe de Valencia*, 1990; *Cristianos bajo el Islam*, 1993; *Cristianismo Valenciano*, 2007, *Mozárabe y lenguas de España*, 2023) i atres treballs (*La qüestió valenciana: mig sigle de filologia*, 2013, *Debates esenciales sobre la cuestión mozárabe*, 2018, etc.) als temes involucrats: cristians valencians i no valencians baix l'islam, romànic d'origens de València i de les grans àrees hispàniques fins a la reconquesta, etc., a partir d'un cos documental que invalida *per se* les fantasies de l'article comentat, les desmentiré en lo bàsic, deixant en el tinter bona part de les raons objectives que el lector pot trobar en les obres mencionades.

1.- És inviable que els catalans (¿els de la Catalunya Vella o els de la Nova, reconquistada en 1148-1150?; ¿incloent en la Nova la població indígena no vinguda del nord i d'adscripció 'cultural' poc definida?) procrearen la societat valenciana del segle XIII. L'iniciativa i la participació aragonesa en la conquesta, les cartes pobles otorgades a costum d'Aragó en àrea de parla valenciana, l'intervenció directament aragonesa (Assalut de Gúdar, Blasc d'Alagón, Pere Cornel, etc.) en la mateixa, són incontestables: ¿cóm excloure del tauler l'element aragonés? Esta extirpació és fictícia. Pero hi havia, ademés, cristians i judeus del territori, nouvinguts no catalans ni aragonesos, i moltíssims conversos d'estirp hispanovalenciana tornats a convertir ("batiats") esta volta al cristianisme, ja des de 1238. Un eixemple: la població sancera de Chilches es va fer batejar, tota a una, pel prevere del poble, Arnau de Suau, en 1280. Un fet ordinari. És inverosímil que de la maceració d'eixe cos social surara de colp una fantàstica "consciència catalana general" en la València de la postconquesta.

2.- La difusa 'identitat catalana' anterior al s. XIII que se nos oferix com a novetat, ni és novetat ni modifica la qüestió. Estes consciències històriques ja estaven consolidades, i des de molt abans, en Castella, en Lleó, en Aragó, en Portugal, sense excloure un marc

hispànic compartit. I València ja era un territori predefinit, com es desprén de les fonts àraps geogràfiques i historiogràfiques i de les fronteres (ṭugúr) que arriben a Requena, Peníscola, Biar i inclús Elig, etc. que estes li assignen. De *Valentini* ('valencians') expressament separats dels 'aragonesos', o siga, dels nouvinguts, tracten els juges eclesiàstics del procés de 1239-43 als cristians de la terra interrogats sobre sobre la dependència diocesana de València (*Cristianos bajo el islam*, 205 ss.). I no hi ha cita ninguna anterior a la conquesta de la que se deduïxca atra cosa que un territori *valencià*, eclesiàsticament depenent de la metròpoli Toledana o metròpoli ell mateix en amples períodes de temps.

3.- Les simplificacions de Guinot tenen poc de científic. Anómales en el método i la cronologia (que arrastra fins a 1425 un procés de consolidació ja consumat en lo essencial des de mijans del XIII), ideologisades i posades en qüestió (Cabanes, Ballester, Fontelles, Peñarroja, inclús Badia), les llistes selectives de l'autor funcionen com una espècie de teoria llingüística sense llingüística. I continuen sorprenent-nos (Castelló, Sant Mateu ...) per reflectir lo que ya sabíem de la minoria nouvinguda: una neta superioritat de catalans orientals sobre occidentals, lo que seguix descartant una colonisació unilateral de nord a sur.

4.- La població cristiana de València ("mossàrap"), de fe, arrel, llengua i costums diverses de la musulmana i en part de la muladí, fon ben important pese a les imposicions típiques de l'islam àrap i bereber. I no pot afirmar-se, pese als tòpics aferrats, que desapareguera en el s. XII. Que era compacta i significativa quan a la conquesta de València per Rodrigo Díaz de Vivar, el Cid Campeador, és evident, com crec haver demostrat (1993: pp. 88-127, 2007: pp. 201-236) a partir de les fonts històriques alusives al període. Es parla allí paladinament dels *almoçàraves*, dels '*cristians de la terra*' (rúm baladiyyún) o dels '*cristians baix pacte*' (nasàrà mu'áhadún), rotundes expressions que descarten les absurdes teories circulades en els anys 80 sobre l'orige *exterior* (sic) del cristianisme mossàrap valencià. En fi, una documentació de primer orde que no és possible ocultar, pero que Pons i els opinadors de costum (Guinot, Torró, etc.) han decidit que és millor fer com si no existira, pel be de la causa.

D'atra banda, els cristians valencians tampoc emigraren massivament a Castella junt a Ximena Díaz, viuda del Cid, i a la guarnició castellana d'Alfons VI en 1102, perque la participació, un quart de sigle més tart, en l'empresa d'Alfons I el Bataller quan en 1125-26 tracta de conquerir les terres de Granada tenint en ma una llista de 12.000 cristians en edat militar d'aquells voltants remesa pel cap dels mossàraps granadins Ibn al-Qallás, gran número de cristians de València s'enrolen en l'eixercit aragonés com a guies, estratègies o personal de tropa: '*adad wáfir*, 'un enorme número' segons dos fonts aràbigues tan informatives com el *Hullal al-Mawxiya* i l'*Anwár al-Jaliya* (*Cristianos bajo el islam*, 128 ss.). Algunes famílies, al tornar el rei aragonés, l'acompanyaren afincant-se en Aragó

(tal volta aquells Pere i Miquel de Denia, Sancho, Albert, Arnau de València, etc. que documente en el s. XII formaren part d'elles), pero foren minoria. Aixina i tot, estes imaginàries emigracions colectives de mossàraps valencians següen difonent-se en tota llibertat per a forjar un paísage de ficció útil a la causa repoblacionista.

Ara be, convé saber que notícies tan determinants com estes nos han arribat de manera fortuïta, a causa de circumstàncies puntuals sobre les que algun historiador (Ibn 'Alqama, Ibn 'Idári, etc.), filtrà alguna notícia concreta que li era d'interés. Per això els arguments *ab silentio* (fiar l'interpretació al silenci de les fonts), apenes signifiquen res en quant a la presència, absència o representativitat cultural de diferents sectors de població.

Per supost, hi ha més evidències. Entre elles, és significatiu el cas del monasteri de Sant Vicent Màrtir, on mig centenar de frares observaven la Regla Benedictina a mijans del s. XII (un fet ben documentat en el codex 9119 [s. XII] de la Biblioteca Real de Bruseles que vaig transcriure en 1993); la donació a la mateixa abadia de propietats en Fuentidueña i Estremera per Alfons VIII de Castella (1167), etc. Pero una fundació monàstica com esta no podia subsistir sense una base social, de cult, donacions, circulació de codexs lilitúrgics i històrics, disposicions testamentàries, etc., com ocorria, a l'occident portugués, en el monasteri de Lorvão i el seu *Liber Testamentorum*, en el nostre cas destruït o perdut. Evite atres detalls no banals, com ara les iglésies obertes al cult en temps de la conquesta, Sant Vicent i Santa Maria, els "christiani qui ibidem inhabitabant", "qui ibi aderant" ('els cristians que vivien [en València]') dels que parla el document vaticà Archivum Arcis 2.222, silenciades pel paradigma dominant. Remet de nou a les obres referides, pero subralle que la situació de la mossarabia a fins del s. XII no determina la de la llengua romànica, transversal sense distinció de credo religiós des dels primers temps de la conquesta islàmica i també en els decenis previs a la conquesta de la Corona d'Aragó.

### ***Per la boca mor el peix. L'insuperable obsessió de l'eslabó perdut***

Puix be, si tenim en conte que la doctrina S. Guarnier-Fuster (1960, 1962), derivada de la dels primers catalanistes, necessitava una muralla de separació entre dos *Valències*, l'anterior i la posterior a 1238, per a fabular l'invent de la "València catalana", no estranya que tots els seus fidels (Llobregat, Barceló, Belenguer, Ferrando, Guinot, etc.), hagen fet de tal "muralla" el nuc central de les seues respectives especulacions, que en lloc de partir de premises objectives, assumixen com a punt de partida la pròpia conclusió: la negació de lo que Pons denomina, de forma obsessiva, *l'eslabó perdut*, que és la conexió entre una gama de realitats de vida i cultura pròpiament valencianes (siguen de religió, de llengua o de costums) i la València posterior a Jaume I.

Açò explica que durant el darrer mig sigle les referències a l'orige de la cultura i la llengua de València s'hagen centrat, des d'eixa vora, en una doble estratègia: la *cancelació*

*preventiva* del romànic anterior a 1238 i la *cancel·lació preventiva* de lo que la doctrina Fuster creu el seu fil conductor: la societat cristiana anterior a Jaume I.

Pero és evident, a pesar de Pons i dels “consensos internacionals”, que no va haver tal muralla. Hi havia cristians i hi havia llengua romànica activa en 1238, que ademés resulta sorprenentment idèntica al valencià desenvolupat des d'eixa data en el solar del regne de València; una llengua conexas, pero netament distinta de la del nord de l'Ebro des d'època protorromànica. És més, ningú ha explicat ni explicarà per qué havia de desaparèixer tal romanç just a mijans del s. XII i no del XI, del X o del IX; i per qué colapsà el de València i no el de Toledo, el de Segovia, el de Saragossa o el de Portugal. O com seguix en peu, soportant huit sigles més d'arabísació, el bereber d'Alger i de Marroc, parlat encara per uns 35 milions d'usuaris.

En fi, ¿quina llengua era una llengua que molt abans de la conquesta del s. XIII dia Albert, Àries, Martí, Sancho, Berengari, Vicent, Juniç, Joan, Alfons, Josep de la Negra, Borrell, Comprat, Capuç, Canterell, Calvet, Moreno, Orella, Ferric, Colom, Lloçà, Perepol, Roseta, Barbatorta, Fortuny, Vives, Ferro, Llop, Mengot, etc., etc. als cristians o muladins de terra valenciana? ¿A quina llengua s'adscriuen les incontables formes ancestrals Ares, Vall Alba, Cabanes, Sant Mateu, Càncer, Montíber, Montserrat, Trullar, Campanar, Coscollar, Gallinera, Vilella, Vilarroja, Vilanova, Llobregat, Castelló, Penyagolosa, El Boy, Bounegre, Pedreguer, Noguera, Cervera, Segó, etc., purament romàniques i valencianes sigles abans de Jaume I? Evidentment, al romànic natiu del territori, al valencià d'origens ara empíricament provat en *Mozárabe y lenguas de España* (p. 970 i ss.), al que no tinc atra alternativa que remetre per la dimensió dels fets, que excedix ad estes quatre ralles.

En definitiva, l'espai romànic conformat en l'Hispania centro-oriental, o siga en el solar de les antigues Edetania i Contestania (més un fragment transicional de l'antiga Ilercavonia) tenia ya en època protorromànica totes o casi totes les característiques pròpies del valencià històric; i les mateixes connexions i diferències que ha mantingut des del s. XIII en la llengua parlada al nord de l'Ebro. Fins el punt de que ni els elements que algú ilús creu imitacions del nord català (del tipo Santa Pola, Borrell, Cervera, Finestrat, Montornés, Llobregat, Vilarroja, Vilanova, Sant Mateu, Bullent, Miravet, Bounegre, Castelló, etc.) resulten d'una exportació de reconquesta. Estan amplament documentats en les fonts àraps i llatines sigles abans de Jaume I.

L'eslabó no estava perdut. I era fàcil de trobar.